

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Десислава Стоилова Георгиева „Неврокопска епархия на Българската православна църква (1935 – 1952 г.)” за присъждане на образователната и научна степен „доктор” от доц. д-р Михаил Груев

Дисертационният труд на Десислава Георгиева на тема: „Неврокопска епархия на Българската православна църква (1935 – 1952 г.)” е представен за защита в Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски” – Благоевград. Състои се от три глави, увод и заключение, списък на използваните източници, списък на съкращенията и приложения в общ обем 417 страници. От тях основният текст е с обем 360 страници. В същината си трудът представлява изследване на живота и дейността на митрополит Борис като предстоятел на Неврокопската епархия в периода 1935 – 1948 г. Действително, внимание е отделено и на неговите предшественици от създаването на епархията през 1894 г., както и на наместниците на владишкия престол след убийството му до избора на нов титуляр през 1952 г., но това не променя неговия център. Подчертавам това, тъй като след началото на процедурата, започната през 2016 г., по проучване на възможността за канонизацията на митрополит Борис от БПЦ, трудът придобива не само научно, но и по-широко обществено и практическо значение.

В увода авторката е обосновала предлаганите хронологически рамки на изследването, посочила е целите и задачите му, както и използваната методология. По същество трудът представлява класическо историческо изследване, в което сравнително-аналитичният метод има централно значение. Основно градиво при работата ѝ са архивните документи. Както в увода, така и в списъка с източниците, тя прецизно е посочила ползваните от нея архиви – преди всичко Централния държавен архив и Държавен архив – Благоевград, но също така и архивите в Кюстендил, Видин и Велико Търново, Научния архив на БАН и Архива на Комисията по досиетата. Направен е и преглед на широко използваните в работата ѝ материали от периодичния печат. Уводната част на текста приключва с обстоен анализ на

съществуващата литература, както по общи проблеми на историята на българската църква през XIX и XX век, така и върху самата Неврокопска епархия и върху живота на митрополит Борис. При това този преглед на състоянието на изследванията е направен доста критично, с открояване на тези и факти, с които авторката не е съгласна или има какво да добави.

Първата глава от изследването е посветена на самото учредяване на Неврокопската епархия през 1894 г. и на нейното развитие при първите ѝ предстоятели – митрополитите Иларион и Макарий. Както посочва авторката, тази част от изследването се налага с цел открояването на континуитета в развитието на процесите в епархията, както и на очертаването на проблемите, пред които се изправя митрополит Борис. Макар известните факти да са коректно посочени, тази част от изложението и особено първият параграф страда от известен схематизъм. На места изложението наподобява текст от енциклопедия, с доста „бели петна”. Така например проблемът с отношенията между църквата и ВМРО, особено при предстоятелството на митрополит Макарий, само е маркиран. Допуснати са и някои неточности. Например на с. 18 терминът „Западни покрайнини” е отнесен към Моравско, на с. 48 се твърди, че споменатият митрополит Макарий е „кандидат на богословските науки”, на редица места се говори за „турски”, вместо за „османски” власти, войски и пр. (с. 19, 25, 27, 37, 41, 77, 417).

Както беше вече посочено, втората и третата глава, посветени на живота и дейността на митрополит Борис Неврокопски, съставлява ядрото на дисертационния труд. Във втората последователно е разгледана биографията на архиерея до заставането му начело на епархията, църковно-обществените му начинания в началото на неговото митрополитско служение, проблемите, с които се сблъсква, църковното и манастирско строителство в региона, взаимоотношенията му с останалите вероизповедания и пр. Особено ценно ми се струва поставянето на тази част от изложението в по-общ контекст – на развитието на българската църква през целия период до 1944 г., на процесите на модернизация и секуларизация, които протичат в обществото, независимо от опитите за противодействие на църквата, на проблемите, с които българите се сблъскват в годините на Втората световна война и т. н. В този дух е представена и дейността на митрополита в т. нар. „нови земи” през 1941 – 1944 г., сложната му роля по еврейския въпрос, опитите му за

противодействие на пълзящото проникване на комунистическата идеология в епархията му и пр. Макар изложението тук да е много по-плътено, на места също се забелязва известен схематизъм. Има и някои неточности. Така например не става ясно какво има предвид авторката на с. 76, където, говорейки за 1902 г. твърди за „назряване на военни събития”? От таблиците на с. 90 – 93 не се разбира дали са дело на авторката или са използвани чужди данни? Струва ми се, също така, че поименното изброяване на получените образование свещеници от епархията на с. 114 – 115 е напълно излишно.

Може би най-успешно се е справила авторката в третата глава от изложението, интерпретираща взаимоотношенията на митрополита, а и на църквата като цяло, с новия режим след 1944 г. Основен акцент тук е поставен върху репресиите срещу православно духовенство в първите дни и месеци след преврата от 9 септември 1944 г. Всичко това е представено в контекста на сложната ситуация, в която изпада църквата, при задълбочаващия се неин конфликт с държавата. Това, което без съмнение отличава работата от други подобни изследвания върху процесите в Пиринска Македония в този период, е акцентът върху опитите на митрополията, а и на духовенството като цяло, да подкрепя семействата на изпадналите в беда свои служители, да събира помощи и подпомага техните семейства. Тези прояви на верска солидарност и социална чувствителност до този момент не са били интерпретирани в литературата и заслужава да бъдат високо оценени. Изключително прецизно е представена и фактологията около убийството на митрополит Борис през 1948 г. С това авторката не взема страна в дебата дали това убийство представлява политически акт, зад който стои властта, или е чисто криминално деяние, а се опитва внимателно да отсее натрупаната митология около случая, да съпостави различните документи по него и да остави читателя сам да изгради своя версия. С това тя проявява и безспорна научна добросъвестност и честност, насъщно необходими за изясняването на целия случай. В края на тази глава са представени стъпките отстрана на Българската православна църква в опитите за намиране на титуляр на Неврокопската митрополитска катедра, приключили през 1952 г.

В заключението са обобщени основните изводи от изследването с оглед на неговите цели и задачи. Поставени са и някои акценти, свързани с особената

роля на митрополит Борис в цялата история на църквата в периода след Освобождението. Авторефератът вярно отразява цялото съдържание на дисертационния труд.

Казаното дотук ми дава основание да заключа, че за защита е представен цялостен и задълбочен научен труд. Направените по-горе забележки като цяло не променят отличното ми впечатление от него. Убедено гласувам „за” при присъждането на авторката му – Десислава Георгиева – на образователната и научна степен „доктор” и препоръчвам на почитаемото научно жури също да подкрепи този избор.

София, 3 януари 2020 г.

Член на научното жури:

/доц. д-р Михаил Груев/